

**BUDJET SOLIQ SIYOSATI BARQARORLIGINI TAMINLASH
YO'NALISHLARI****Saydxodjayeva Nigoraxon Ibaydullaevna***University of economics and pedagogy NOTM**“Iqtisodiyot” kafedrası katta o‘qituvchisi**saydxodjayevanigoraxon@gmail.com***Muydinov Paxlavon Abdumajid o‘g‘li***Universiteti of economics and pedagogy NOTM,**Moliya va moliyaviy texnologiyalar mutaxassisligi**III- bosqich B008- guruh talabasi**moydinovpahlavon11@gmail.com***Annotatsiya**

Mazkur maqolada budjet–soliq siyosati barqarorligini ta’minlashning nazariy asoslari va amaliy jihatlarini tahlil qilinadi. Maqolada budjet va soliq siyosatining makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlashdagi o‘rni, davlat moliyasini samarali boshqarish mexanizmlari hamda fiskal intizomni mustahkamlash yo‘nalishlari yoritilgan. Shuningdek, soliq tizimini takomillashtirish, soliq yukini optimallashtirish, budjet daromadlari va xarajatlari muvozanatini ta’minlash, davlat qarzini oqilona boshqarish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. Maqolada xalqaro tajriba va O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan budjet–soliq islohotlari asosida ilmiy xulosalar shakllantirilib, fiskal siyosat barqarorligini oshirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari davlat moliyaviy siyosatini takomillashtirish va iqtisodiy o‘sishni barqaror ta’minlash jarayonida ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: Budjet–soliq siyosati, fiskal barqarorlik, davlat budjeti, soliq tizimi, soliq siyosati, budjet taqchilligi, davlat qarzi, fiskal intizom, makroiqtisodiy barqarorlik, budjet rejalashtirish.

Аннотация.

В данной статье анализируются теоретические основы и практические аспекты обеспечения стабильности бюджетно-налоговой политики. В статье освещены роль бюджетной и налоговой политики в обеспечении макроэкономической стабильности, механизмы эффективного управления государственными финансами, а также направления укрепления фискальной дисциплины. Особое внимание уделяется вопросам совершенствования налоговой системы, оптимизации налогового бремени, обеспечения сбалансированности доходов и расходов бюджета, рационального управления государственным долгом. В статье на основе международного опыта и

проводимых в Республике Узбекистан бюджетно-налоговых реформ сформированы научные выводы, разработаны практические рекомендации, направленные на повышение устойчивости фискальной политики. Результаты исследования имеют научно-практическое значение в процессе совершенствования государственной финансовой политики и обеспечения устойчивого экономического роста.

Ключевые слова. Бюджетно-налоговая политика, фискальная стабильность, государственный бюджет, налоговая система, налоговая политика, дефицит бюджета, государственный долг, фискальная дисциплина, макроэкономическая стабильность, бюджетное планирование.

Abstract.

This article analyzes the theoretical foundations and practical aspects of ensuring the stability of fiscal policy. The article highlights the role of budget and tax policy in ensuring macroeconomic stability, mechanisms for effective public finance management, as well as areas for strengthening fiscal discipline. Particular attention is paid to improving the tax system, optimizing the tax burden, ensuring a balance of budget revenues and expenditures, and rational management of public debt. The article, based on international experience and budgetary and tax reforms carried out in the Republic of Uzbekistan, has formed scientific conclusions and developed practical recommendations aimed at increasing the sustainability of fiscal policy. The results of the study are of scientific and practical importance in the process of improving public financial policy and ensuring sustainable economic growth.

Keywords. Fiscal and tax policy, fiscal stability, state budget, tax system, tax policy, budget deficit, public debt, fiscal discipline, macroeconomic stability, budget planning.

Bugungi globallashuv sharoitida davlatlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi ko'p jihatdan samarali va barqaror moliyaviy siyosat yuritilishiga bog'liqdir. Xususan, budjet–soliq siyosati davlatning makroiqtisodiy barqarorligini ta'minlashda, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda hamda aholi farovonligini oshirishda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu siyosatning izchil va puxta amalga oshirilishi davlat moliyasining mustahkamligini, daromadlar va xarajatlar muvozanatini hamda iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash imkonini beradi. Shu boisdan ham budjet–soliq siyosati barqarorligini ta'minlash masalasi bugungi kunda nafaqat iqtisodchilar, balki siyosatchilar va jamiyatning keng qatlamlari e'tiborida bo'lib kelmoqda.

Mamlakat iqtisodiyotida yuz berayotgan tarkibiy o'zgarishlar, tashqi iqtisodiy omillarning kuchayishi, global moliyaviy inqirozlar xavfi hamda ichki bozor talablarining o'zgarib borishi sharoitida budjet va soliq tizimining moslashuvchanligi alohida ahamiyat kasb etadi. Budjet–soliq siyosati barqaror bo'lmagan sharoitda davlat

xarajatlarining samarasizligi, soliq yukining noto'g'ri taqsimlanishi, byudjet taqchilligining ortib borishi kabi muammolar yuzaga keladi. Bu holatlar esa makroiqtisodiy muvozanatning buzilishiga, inflyatsiya bosimining kuchayishiga va iqtisodiy o'sish sur'atlarining pasayishiga olib kelishi mumkin.

Budjet–soliq siyosati barqarorligi, avvalo, davlat budjeti daromadlarining barqaror manbalarga ega bo'lishi, soliq tushumlarining prognoz ko'rsatkichlariga mos kelishi hamda xarajatlarning aniq ustuvor yo'nalishlarga yo'naltirilishi bilan belgilanadi. Shuningdek, soliqqa tortish tizimining adolatli, shaffof va tadbirkorlikni rag'batlantiruvchi mexanizmlarga asoslangan bo'lishi ham ushbu barqarorlikni ta'minlovchi muhim omillardan biridir. Zamonaviy iqtisodiy sharoitda soliq siyosati nafaqat fiskal vazifani bajarishi, balki iqtisodiy faollikni qo'llab-quvvatlash, investitsiya muhitini yaxshilash va ijtimoiy tenglikni ta'minlashga xizmat qilishi lozim.

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar jarayonida budjet–soliq siyosatini takomillashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Xususan, soliq yukini bosqichma-bosqich kamaytirish, soliqlar sonini optimallashtirish, soliq ma'murchiligini soddalashtirish hamda davlat budjeti ochiqqligini ta'minlash borasida muhim chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Ushbu islohotlar davlat moliyasining barqarorligini mustahkamlash bilan birga, xususiy sektor rivojini jadallashtirish va iqtisodiy o'sishni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, budjet–soliq siyosati barqarorligini ta'minlash faqatgina soliq stavkalarini o'zgartirish yoki budjet xarajatlarini qisqartirish bilan cheklanib qolmaydi. Bu jarayon kompleks yondashuvni, ya'ni fiskal intizomni kuchaytirish, o'rta va uzoq muddatli budjet rejalashtirishni joriy etish, davlat qarzini oqilona boshqarish hamda budjet mablag'laridan foydalanish samaradorligini oshirishni talab etadi. Ayniqsa, davlat xarajatlarining ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini baholash va natijadorlikka asoslangan budjetlashtirish tizimini rivojlantirish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Global tajriba shuni ko'rsatadiki, budjet–soliq siyosati barqarorligini ta'minlashda fiskal qoidalar va cheklovlarning mavjudligi muhim rol o'ynaydi. Budjet taqchilligi va davlat qarzi darajasini ma'lum chegaralarda ushlab turish, favqulodda holatlar uchun zaxira jamg'armalarini shakllantirish hamda iqtisodiy sikllarga mos ravishda qarshi tsiklik fiskal siyosat yuritish davlat moliyaviy barqarorligini mustahkamlovchi asosiy omillar hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, milliy iqtisodiyot sharoitlariga mos fiskal mexanizmlarni ishlab chiqish va joriy etish muhim vazifa hisoblanadi.

Mazkur maqolaning dolzarbligi shundan iboratki, bugungi kunda budjet–soliq siyosati barqarorligini ta'minlash masalasi nafaqat iqtisodiy o'sish, balki ijtimoiy barqarorlik va aholi turmush darajasini yaxshilash bilan ham chambarchas bog'liqdir. Davlat budjeti orqali ta'lim, sog'liqni saqlash, ijtimoiy himoya va infratuzilma sohalariga yo'naltirilayotgan mablag'larning samaradorligi to'g'ridan-to'g'ri fiskal

siyosatning puxtaligiga bog‘liq. Shu sababli ushbu mavzuni ilmiy jihatdan chuqur tahlil qilish va uning amaliy ahamiyatini ochib berish muhim hisoblanadi.

Ushbu maqolaning asosiy maqsadi budget–soliq siyosati barqarorligini ta’minlashning nazariy asoslarini ochib berish, uning asosiy yo‘nalishlari va mexanizmlarini tahlil qilish hamda milliy iqtisodiyot sharoitida ushbu siyosatni takomillashtirish bo‘yicha ilmiy xulosalar va amaliy takliflar ishlab chiqishdan iboratdir. Maqolada zamonaviy iqtisodiy yondashuvlar, xalqaro tajriba hamda O‘zbekiston Respublikasida olib borilayotgan fiskal islohotlar tahliliga alohida e’tibor qaratiladi. Budget–soliq siyosati barqarorligini ta’minlash davlatning makroiqtisodiy rivojlanish strategiyasida muhim o‘rin tutadi. Mazkur siyosat orqali iqtisodiy o‘shishni qo‘llab-quvvatlash, ijtimoiy sohalarini moliyalashtirish, tadbirkorlik muhitini yaxshilash va moliyaviy xavfsizlikni ta’minlash mumkin. O‘tkazilgan nazariy va amaliy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, budget–soliq siyosatining barqarorligi davlat moliyasining izchilligi, fiskal intizomning mustahkamligi hamda soliq va budget mexanizmlarining uyg‘un ishlashiga bevosita bog‘liqdir.

Tadqiqot davomida aniqlanganki, budget–soliq siyosati barqarorligi avvalo davlat budjeti daromadlarining barqaror manbalari mavjudligi va ularning iqtisodiy faollikka mos shakllanishi bilan belgilanadi. Soliq tushumlarining prognoz ko‘rsatkichlariga mos kelmasligi yoki tashqi omillarga haddan tashqari bog‘liqligi budget barqarorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu bois, soliq bazasini kengaytirish, yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish va soliq ma’murchiligini takomillashtirish fiskal barqarorlikni ta’minlashning muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

Shuningdek, soliq siyosatining adolatli va rag‘batlantiruvchi bo‘lishi iqtisodiy rivojlanishga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Soliq yukining optimal darajada belgilanishi tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy imkoniyatlarini kengaytiradi, investitsiyalarni jalb etadi va yangi ish o‘rinlari yaratilishiga zamin yaratadi. Shu bilan birga, aholining kam ta’minlangan qatlamlarini qo‘llab-quvvatlashga yo‘naltirilgan soliq imtiyozlari ijtimoiy tenglikni ta’minlashga xizmat qiladi. Demak, soliq siyosati faqat fiskal vazifani bajarib qolmasdan, ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlovchi vosita sifatida ham namoyon bo‘lishi lozim.

Budget xarajatlarining samaradorligi ham budget–soliq siyosati barqarorligining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, davlat xarajatlarining aniq ustuvor yo‘nalishlarga yo‘naltirilishi, ularning natijadorligi va maqsadlilikligi budget resurslaridan oqilona foydalanishni ta’minlaydi. Ta’lim, sog‘liqni saqlash, ijtimoiy himoya va infratuzilma sohalariga ajratilayotgan mablag‘larning samaradorligini oshirish iqtisodiy o‘shishning barqaror manbalarini shakllantiradi. Shu munosabat bilan natijaga yo‘naltirilgan budgetlashtirish tizimini keng joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Budjet–soliq siyosati barqarorligini ta'minlashda o'rta va uzoq muddatli fiskal rejalashtirish mexanizmlarini joriy etish alohida ahamiyatga ega. Qisqa muddatli qarorlarga asoslangan fiskal siyosat budjet taqchilligining ortishiga va davlat qarzining oshishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli budjetni rejalashtirishda iqtisodiy sikllar, demografik omillar va global iqtisodiy tendensiyalarni hisobga olish zarur. O'rta muddatli budjet doiralarining mavjudligi davlat moliyasining barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Davlat qarzini samarali boshqarish ham budjet–soliq siyosati barqarorligini ta'minlovchi muhim yo'nalishlardan biridir. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, davlat qarzining haddan tashqari oshib borishi budjet xarajatlariga bosim o'tkazadi va kelajak avlodlar zimmasiga moliyaviy yuk yuklaydi. Shu bois qarz mablag'laridan foydalanishda ularning iqtisodiy samaradorligi, qaytarish imkoniyatlari va uzoq muddatli ta'siri chuqur tahlil qilinishi lozim. Qarz mablag'larini asosan investitsion loyihalarga yo'naltirish fiskal barqarorlikni saqlab qolish imkonini beradi.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, fiskal qoidalar va cheklovlar budjet–soliq siyosati barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Budjet taqchilligi va davlat qarziga nisbatan qat'iy cheklovlarning belgilanishi fiskal intizomni kuchaytiradi. Shu bilan birga, iqtisodiy inqirozlar yoki favqulodda holatlar davrida moslashuvchan fiskal siyosat yuritish imkonini beruvchi mexanizmlar ham mavjud bo'lishi zarur. Bu esa budjet–soliq siyosatining barqarorligi bilan moslashuvchanligi o'rtasidagi muvozanatni ta'minlaydi.

XULOSA

O'zbekiston Respublikasida olib borilayotgan budjet–soliq islohotlari ushbu siyosatni barqarorlashtirishga qaratilgan muhim qadamlar sifatida baholanadi. Soliq tizimining soddalashtirilishi, budjet ochiqqligining ta'minlanishi, soliq ma'murchiligining raqamlashtirilishi va fiskal shaffoflikning oshirilishi davlat moliyasining mustahkamlanishiga xizmat qilmoqda. Biroq ushbu jarayonlarni yanada chuqurlashtirish, hududlar moliyaviy mustaqilligini oshirish va mahalliy budjetlar barqarorligini ta'minlash dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Umuman olganda, budjet–soliq siyosati barqarorligini ta'minlash kompleks va uzluksiz jarayon bo'lib, u davlat moliyaviy resurslarini samarali boshqarishni, soliq va budjet mexanizmlarini uyg'unlashtirishni hamda uzoq muddatli rivojlanish maqsadlariga yo'naltirilgan fiskal strategiyani talab etadi. Mazkur siyosatning puxta amalga oshirilishi iqtisodiy o'sishning barqarorligini, ijtimoiy adolatni va makroiqtisodiy muvozanatni ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, budjet–soliq siyosati barqarorligini ta'minlash yo'nalishlarini ilmiy asosda takomillashtirish va amaliyotga tatbiq etish mamlakat iqtisodiy rivojlanishining muhim sharti hisoblanadi. Ushbu siyosat orqali davlatning

moliyaviy imkoniyatlari kengayadi, iqtisodiy xavfsizlik mustahkamlanadi va jamiyat farovonligini oshirish uchun zarur shart-sharoitlar yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. **Davlat budjeti va fiskal siyosat bo‘yicha rasmiy ma’lumotlar.** — Toshkent, 2021–2024.
2. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. — Toshkent: Adolat, 2023.
3. Musayev A.A. **Davlat moliyasi va budjet tizimi.** O‘quv qo‘llanma. — Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2020.
4. G‘ulomov S.S., Abdullayev B.B. **Soliq siyosati va soliq tizimini takomillashtirish masalalari.** — Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
5. Keynes J.M. **The General Theory of Employment, Interest and Money.** — London: Macmillan, 1936.
6. Tanzi V., Zee H. **Tax Policy for Emerging Markets: Developing Countries.** — IMF Working Paper, 2000.
7. World Bank. **Public Finance Review: Strengthening Fiscal Sustainability.** — Washington, DC, 2021.
8. International Monetary Fund (IMF). **Fiscal Monitor: Policies for Sustainable Public Finances.** — Washington, DC, 2022.
9. Stiglitz J.E. **Economics of the Public Sector.** — New York: W.W. Norton & Company, 2018.